

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİ

Editör: Mustafa SAFRAN

Ahmet Şakir ATÇI	Ebru AY	Halil TOKCAN	Nihal BALOĞLU UĞURLU	Soner ALADAĞ
Ahmet ŞİMŞEK	Ebru GENÇTÜRK	Harun ER	Nihat ŞİMŞEK	Soner Mehmet ÖZDEMİR
Banu ÇULHA ÖZBAŞ	Elif ALADAĞ	Hilmi DEMİRKAYA	Seçil ALKIŞ	Şahin ORUÇ
Barış KAYA	Erkan YEŞİLTAS	Kubilay YAZICI	Selahattin KAYMAKCI	Talip ÖZTÜRK
Bekir Necati ALTIN	Gökçe KILIÇOĞLU	Nadire Emel AKHAN	Selma YEL	Yasin DOĞAN
Bülent AKBABA	Gülfem SARP KAYA	Nazlı GÖKÇE	Sezai ÖZTAŞ	Zihni MEREY
Bülent AKSOY	Hakan KOÇ		Sıddıka DEMİRTAŞ	

5. Baskı

Editör: Prof. Dr. Mustafa SAFRAN

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİ

ISBN 978-605-4282-02-9

DOI 10.14527/9786054282029

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2021, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. A.Ş.'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayineimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınev**dir. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

1. Baskı: Kasım 2009, Ankara

5. Baskı: Kasım 2021, Ankara

Yayın-Proje: Zeynep Güler

Dizgi-Grafik Tasarım: Tuğba Kaplan

Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Vadi Grup Basım A.Ş.

Saray Mah. 126. Cad. No: 20/A

Kazan/ANKARA

Tel: (0312) 394 55 91

Yayıncı Sertifika No: 36306

Matbaa Sertifika No: 49180

İletişim

Macun Mah. 204. Cad. No: 141/A-33 Yenimahalle/ANKARA

Yayınevi: 0312 430 67 50

Dağıtım: 0312 434 54 24

Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60

İnternet: www.pegem.net

E-ileti: pegem@pegem.net

WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

Önsöz

Son yıllarda sosyal bilimlere ilişkin olarak yapılan tartışmalarda, kendi ilgi alanının dışına taşmamayı bir tür “mesleki edep” olarak algılayan, kendi yönetimi ve bulgularıyla sınırlı sosyal bilim anlayışının yerini, disiplinler arası iletişimi öngören, “anlamın” bütün boyutlarını ele almadan “gerçeğin” eksik kalacağını fark eden, yeni denilecek bir sosyal bilim arayışı dile getirilmektedir. Bu tartışmalarda gün yüzüne çıkan şey, sosyal bilimlerden her birinin, karşısında cılız kaldığı bütüncül gerçeğin baskısından kurtulabilme isteğidir.

Bu durum, bir eğitim programı olan sosyal bilgiler için de geçerlidir. Sosyal bilgiler, toplumsal gerçeğin bütününe anlamlı bir bakış açısı bir bakabilmeyi öngörmektedir. Bununla birlikte, uygulamalar, belirli bir zaman denenmiş bir içeriğin mutlaklaştırılması biçiminde yürümekte ve sosyal bilimlerin dinamik ve değişebilen yapısı, vazgeçilmez olduğu düşünülen kimi olguların kesin bilgisi haline gelmektedir. Benzer durum, öğrenme öğretme süreçlerinin tasarlanmasında da gözlenmektedir. Çünkü bu iki unsur birbirine sıkı sıkıya bağlıdır. Özetle, sosyal bilimler öğretimi, sosyal bilimler alanında genellikle varılan, tek disiplinde çok disiplinli (interdisiplin) bir alana doğru kayma eğilimine rağmen, belirli bir içeriğin yalnızca sınıf ortamında ve uygulana gelen yöntemlerle sunulması şeklinde yürümektedir.

Bununla birlikte, sosyal bilgiler öğretimi alanında son yıllarda Türkiye’de deyim yerindeyse “baş döndürücü” bir hızla yapılan araştırmaların sonuçları, hem alanın öğretmenlerine hem de akademisyenlere yenilikçi ilhamlar sunmaktadır. Elinizde bulundurduğunuz bu çalışma, akademik düzeyde yapılan söz konusu çalışmaların öğretmen eğitimine yansıtılması açısından olduğu kadar, sosyal bilgiler öğretiminde karşılaşılan materyal eksikliği, pedagojik bilgi eksikliği gibi pratik sorunları çözmeye dönük olması açısından da önemlidir.

Kitabın oluşturulmasında Türkiye’nin çeşitli üniversitelerinde görev yapan genç bir akademisyen kadrosu görev yaptı. Buradan hepsine teşekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca kitabın oluşturulmasında katkısını sunan başta Servet Sarıkaya olmak üzere Pegem Akademi Yayıncılık ailesine de teşekkür ederim.

Çalışmanın, öğretmen adaylarına ve öğretmenlere ve sosyal bilgiler öğretimi alanında çalışan tüm eğitimcilere kurumsal ve pratik yararlarının olacağına inanıyorum...

PROF. DR. MUSTAFA SAFRAN

Bölümler ve Yazarları

1. Bölüm

SOSYAL BİLGİLER PROGRAMI VE ÖĞRETMEN YETERLİKLERİ

Sosyal Bilgiler Tanımı, Dünyada ve Ülkemizde Gelişimi ve Önemi (s. 3-16)

Doç. Dr. Gökçe KILIÇOĞLU, Gazi Üniversitesi

Sosyal Bilgiler Öğretimi Programı ve Değerlendirilmesi (s. 17-48)

Prof. Dr. Soner Mehmet ÖZDEMİR, Mersin Üniversitesi

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Yeterlikleri (s. 49-66)

Doç. Dr. Ebru GENÇTÜRK, Trabzon Üniversitesi

Doç. Dr. Gülfem SARP KAYA, Çukurova Üniversitesi

2. Bölüm

SOSYAL BİLGİLERDE KAVRAM VE BECERİLERİN ÖĞRETİMİ

Sosyal Bilgilerde Kavram Öğretimi (s. 69-92)

Doç. Dr. Seçil ŞENYURT, Uludağ Üniversitesi

İlköğretim Öğrencilerinde Tarihsel Zaman ve Kronoloji Becerileri (s. 93-117)

Prof. Dr. Ahmet ŞİMŞEK, İstanbul Üniversitesi

Sosyal Bilgilerde Değerlerin Öğretimi (s. 119-150)

Prof. Dr. Selma YEL, Gazi Üniversitesi

Doç. Dr. Soner ALADAĞ, Adnan Menderes Üniversitesi

Sosyal Bilgilerde Karakter Eğitimi (s. 151-164)

Doç. Dr. Ebru AY, Niğde Üniversitesi

Sosyal Bilgilerde Ekonomi Konularının Öğretimi (s. 165-180)

Doç. Dr. Nadire Emel AKHAN, Akdeniz Üniversitesi

**Sosyal Bilgiler Derslerinde Kullanılabilecek Düşünme Becerilerinin
Öğretimine Yönelik Farklı Yaklaşım ve Modeller (s. 181-221)**

Doç. Dr. Barış KAYA, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi

3. Bölüm

SOSYAL BİLGİLERDE ARAÇ - GEREÇ, MATERYAL VE TEKNOLOJİ KULLANIMI

Sosyal Bilgiler Öğretiminde Öğretim Materyalleri ve Teknolojileri (s. 225-241)

Doç. Dr. Erkan YEŞİLTAS, Cumhuriyet Üniversitesi

Sosyal Bilgiler Eğitiminde Teknoloji Araçlarının Kullanımı (s. 243-265)

Doç. Dr. Nihal BALOĞLU UĞURLU, Niğde Halisdemir Üniversitesi

Sosyal Bilgiler Ders Kitapları (s. 267-282)

Doç. Dr. Şahin ORUÇ, Yıldız Teknik Üniversitesi

Sosyal Bilgiler Öğretiminde Görsel Materyallerin Kullanımı (s. 283-319)

Prof. Dr. Bülent AKBABA, Gazi Üniversitesi

Kanıt Temelli Öğrenmeyi Geliştiren Öğrenci Merkezli Stratejiler ve Teknikler Üzerine Bir Derleme (s. 321-340)

Doç. Dr. Yasin DOĞAN, Pamukkale Üniversitesi

Sosyal Bilgiler Öğretiminde Filmlerin Kullanımı (s. 341-360)

Doç. Dr. Sezai ÖZTAŞ, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi

Harita Becerileri ve 11- 14 Yaş Grubundaki Öğrencilerin Yapabilecekleri Harita Becerileri (s. 361-387)

Prof. Dr. Hakan KOÇ, Cumhuriyet Üniversitesi

Prof. Dr. Bülent AKSOY, Gazi Üniversitesi

Sosyal Bilgiler Derslerinde Bir Öğretim Materyali Olarak Edebi Ürünler (s. 389-412)

Prof. Dr. Ahmet ŞİMŞEK, İstanbul Üniversitesi

Sosyal Bilgilerde Biyografi Kullanımı (s. 413-431)

Prof. Dr. Selhattin KAYMAKCI, Kastamonu Üniversitesi

Doç. Dr. Harun ER, Bartın Üniversitesi

4. Bölüm

SOSYAL BİLGİLERDE YAKLAŞIM VE YÖNTEMLER

Sosyal Bilgilerde Strateji, Yaklaşım, Yöntem ve Teknikler (s. 435-471)

Prof. Dr. Halil TOKCAN, Niğde Üniversitesi

Prof. Dr. Hilmi DEMİRKAYA, Akdeniz Üniversitesi

Sosyal Bilgiler Eğitiminde Yaratıcı Drama (s. 473-486)

Prof. Dr. Elif ALADAĞ, Adnan Menderes Üniversitesi,

Sosyal Bilgiler Öğretiminde Proje Yaklaşımı (s. 487-505)

Doç. Dr. Talip ÖZTÜRK, Ordu Üniversitesi

5. Bölüm

SOSYAL BİLGİLERDE DERS DIŞI FAALİYETLER

Sosyal Bilgiler Dersinde Sınıf Dışı Eğitim Etkinlikleri (Müze ve Arazi Çalışmaları) (s. 509-543)

Doç. Dr. Bekir Necati ALTIN, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi
Öğr. Gör. Dr. Sıddıka DEMİRTAŞ, Hacettepe Üniversitesi

Sosyal Bilgiler Dersinde Sınıf İçinde Sınıf Dışı Eğitim Etkinlikleri (s.545-583)

Doç. Dr. Bekir Necati ALTIN, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi
Yüksek Lisans Öğrencisi Ahmet Şakir ATÇI, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

Sosyal Bilgiler Eğitiminde Toplumla Hizmet Uygulamaları (s. 585-509)

Prof. Dr. Nazlı GÖKÇE, Anadolu Üniversitesi

6. Bölüm

SOSYAL BİLGİLERDE ÖLÇME DEĞERLENDİRME

Sosyal Bilgilerde Ölçme ve Değerlendirme (s. 613-666)

Prof. Dr. Nihat ŞİMŞEK, Gaziantep Üniversitesi

7. Bölüm

SOSYAL BİLGİLERDE DİŐİPLİNLER ARASI KONULAR

Sosyal Bilgilerde Atatürkçülük Konularının Öğretimi (s. 669-718)

Prof. Dr. Kubilay YAZICI, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretiminde Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi (s. 719-742)

Prof. Dr. Zihni MEREY, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

İlköğretim Sosyal Bilgiler Derslerinde Kültürel Miras Eğitimi (s. 743-762)

Doç. Dr. Banu ÇULHA ÖZBAŞ, Dokuz Eylül Üniversitesi

Seçilmiş Sosyal Bilgiler Öğretimi Bibliyografyası (Kaynakçası) (s. 763-747)

Doç. Dr. Şahin ORUÇ, Yıldız Teknik Üniversitesi

İÇİNDEKİLER

1. BÖLÜM

1. Konu: Sosyal Bilgiler Tanımı, Dünyada ve Ülkemizde Gelişimi ve Önemi

Giriş	4
Sosyal Bilgilerin Önemi	5
Sosyal Bilgiler Öğretiminde Temel Yaklaşımlar	6
Vatandaşlık Aktarımı Olarak Sosyal Bilgiler Öğretimi	6
Sosyal Bilim Olarak Sosyal Bilgiler Öğretimi	6
Yansıtıcı İnceleme Olarak Sosyal Bilgiler Öğretimi	7
Sosyal Bilgiler Öğretiminin Tarihsel Gelişimi	7
Dünyada Sosyal Bilgiler Öğretiminin Gelişimi	7
Türkiye’de Sosyal Bilgiler Öğretiminin Gelişimi.....	8
Sosyal Bilgiler ve Sosyal Bilimler.....	9
Sosyal Bilgilerdeki Belli Başlı Disiplinler	10
Antropoloji	10
Sosyoloji.....	11
Tarih	11
Coğrafya.....	12
Siyaset Bilimi	12
Ekonomi.....	13
Psikoloji	14
Kaynakça	14

2. Konu: Sosyal Bilgiler Öğretimi Programı ve Değerlendirilmesi

Giriş	18
2004 Yılında Geliştirilen Sosyal Bilgiler Programının İncelenmesi	19
Programın Vizyonu.....	20
Programın Temel Yaklaşımı.....	20
Programın Yapısı.....	21
2004 Sosyal Bilgiler Programının Değerlendirilmesi.....	33
Benimsenen Temel Yaklaşım Yönünden Değerlendirme	33
Programın Deseni Yönünden Değerlendirme	35
Programın Yapısı Yönünden Değerlendirme	36
Amaçlar/Kazanımlar Yönünden Değerlendirme	36
İçerik (Kapsam)Yönünden Değerlendirme.....	38
Öğrenme-Öğretme Süreci Yönünden Değerlendirme	39
Değerlendirme Yönünden Değerlendirme.....	41
Sonuç.....	43
Kaynakça	45

3. Konu: Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Yeterlikleri

Giriş	50
Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Mesleki Yeterlikleri.....	51
Konu Alanı Bilgisi	52
Alan Öğretimi Bilgisi	55
Müfredat Bilgisi.....	56
Ölçme ve Değerlendirme	57
Sınıf Yönetimi	57
İletişim	58
Öğretmenin Kişisel Yeterlikleri	59
Öğretmenin Okuryazarlık Yeterlikleri	59
Bilgi Okuryazarlığı	60
Teknoloji Okuryazarlığı	60
Vatandaşlık Okuryazarlığı.....	61
Medya Okuryazarlığı.....	61
Coğrafya Okuryazarlığı.....	61
Tarih Okuryazarlığı.....	62
Sonuç.....	62
Kaynakça	63

2. BÖLÜM

1. Konu: Sosyal Bilgilerde Kavram Öğretimi

Kavram Nedir?	70
Kavramların Sınıflandırılması.....	70
Kavram Öğretimi.....	72
Kavram Yanılgıları.....	73
Sosyal Bilgiler Derslerinde Kavram Öğretimi Neden Önemlidir?	75
Kavram Öğretiminde Yöntemler.....	80
Anlam Çözümleme Tabloları.....	80
Kavram Haritaları.....	81
Kavram Bulmacaları.....	83
Kavramsal Değişim Metinleri	85
Kavram Karikatürleri.....	85
Kavram Ağları.....	87
Sonuç ve Öneriler	88
Kaynakça	89

2. Konu: İlköğretim Öğrencilerinde Tarihsel Zaman ve Kronoloji Becerileri

Giriş	94
Çocuklarda Zaman Algısının Ortaya Çıkışı ve Gelişimi	95
Çocukta Geçmiş Zaman Algısı	96
Tarihsel Zaman Kavramı ve Öğrenimi.....	97
Tarihsel Zaman Kavramının Öğretimi İçin Önerilen Etkinlikler.....	98
Zaman Şeritleri.....	100
Zaman Kapsülleri.....	105
Kişisel Zaman Kapsülü.....	105
Kişisel Değişim Zaman Kapsülü.....	106
Aile Zaman Kapsülleri	106
Ünlü İnsanların Zaman Kapsülleri	107
Kültür Zaman Kapsülleri	107
Sanat Zaman Kapsülleri.....	107
Hikâyeler	108
Günlük ve Mektuplar	109
Tarihsel Hikâye.....	109
Tarihsel Niteliği Olan Üç Boyutlu Kanıtlar.....	109
Etkinlik.....	110
Kaynakça	115

3. Konu: Sosyal Bilgilerde Değerlerin Öğretimi

Giriş	120
Değer Kavramı.....	120
Değerlerin Sınıflandırılması.....	122
Değerler Eğitimi.....	125
Değerler Eğitiminde Yaklaşımlar	129
Telkin Etme Yaklaşımı (Değerlerin Doğrudan Öğretimi)	129
Ahlaki Gelişim Yaklaşımı (Ahlaki İnkilem, Moral Dilemma).....	130
Değer Analizi.....	133
Değerleri Belirginleştirme (Değer Açıklaması, Values Clarification)	134
Davranış Öğrenme Yaklaşımı (Action Learning).....	136
Sosyal Bilgiler Öğretiminde Değerler.....	137
Etkinlikler	140
Kaynakça	147

4. Konu: Sosyal Bilgilerde Karakter Eğitimi

Karakter Eğitiminin Tarihsel Gelişimi	152
Karakter Kavramı	153
Karakter Eğitimi.....	155
Karakter Eğitimi ve Aile	156
Karakter Eğitimi ve Okul	157
Sosyal Bilgiler ve Karakter Eğitimi	158
Etkinlik	160
Kaynakça	163

5. Konu: Sosyal Bilgilerde Ekonomi Konularının Öğretimi

Sosyal Bilimler İçerisinde Ekonomi Disiplininin Yeri.....	166
Ekonomi Konularının Öğretilmesinin Önemi	167
Ekonomi Konuları Nasıl Öğretilmelidir?.....	168
Sosyal Bilgiler Dersi ve Ekonomi Konularının Öğretilmesi.....	169
Sosyal Bilgiler Dersinde Ekonomi Konularını Öğretirken Gerekli Yol Haritası	171
Etkinlikler	174
Kaynakça	178

6. Konu: Sosyal Bilgiler Derslerinde Kullanılabilecek Düşünme Becerilerinin Öğretimine Yönelik Farklı Yaklaşım ve Modeller

Düşünmeyi Öğretmek.....	182
Düşünme Becerileri	184
Problem Çözme Becerisi	184
Karar Verme Becerisi.....	186
Yaratıcı Düşünme Becerisi	187
Eleştirel Düşünme Becerisi.....	189
Bilgi İşleme Yaklaşımına Göre Düşünme Becerileri.....	191
Vygotsky'nin Bilişsel Gelişim Modeli	193
Vygotsky'nin Modelinin, Piaget'nin Yapısalcı ve Watson'un Davranışçı Modelleri ile Benzerlik ve Farklılıkları	201
Düşünme Becerilerinin Öğretim Programları (Modelleri)	204
SOI (Structure of Intellect Program) Zihnin Yapısı Programı	205
Philosophy For Children (Çocuklar İçin Felsefe) Programı	207
THINK (Strategic Reasoning Program) Stratejik Muhakeme Programı	209
TIEP (The Instrumental Enrichment Program) Aracılı Zenginleştirme Programı.....	210
Somerset Yaklaşımı (Somerset Düşünme Becerileri Dersi)	211
Etkinlikler	213
Kaynakça	217

3. BÖLÜM

1. Konu: Sosyal Bilgiler Öğretiminde Öğretim Materyalleri ve Teknolojileri

Giriş	226
Bilim ve Teknoloji.....	226
Öğretim Teknolojisi.....	227
Öğretimde Materyal Kullanımının Yeri ve Önemi.....	227
Öğretim Materyali Hazırlama İlkeleri	230
Öğretim Materyali Hazırlamada Dikkat Edilecek Hususlar	231
Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kullanılan Öğretim Materyalleri	232
Kaynakça	240

2. Konu: Sosyal Bilgiler Eğitiminde Teknoloji Araçlarının Kullanımı

Giriş	244
Teknoloji Araçlarının Sosyal Bilgiler Eğitimindeki Yeri	244
Sosyal Bilgiler Eğitiminde Kullanılabilecek Teknoloji Araçları	245
İnternet	245
Hipermedya	246
Yazılım Araçları	247
Sosyal Bilgiler Eğitiminde Teknoloji Araçlarının Kullanımının Öğretim Programının Farklı Boyutları Açısından Değerlendirilmesi	248
Sosyal Bilgiler Eğitiminin Küreselleşme Boyutunda Teknoloji Kullanımı.....	248
Sosyal Bilgiler Eğitiminin Demokrasi ve Vatandaşlık Eğitimi Boyutunda Teknoloji Kullanımı.....	249
Sosyal Bilgiler Eğitiminin Çevre Boyutunda Teknoloji Kullanımı.....	250
Sonuç.....	251
Etkinlik	251
Kaynakça	262

3. Konu: Sosyal Bilgiler Ders Kitapları

Giriş	268
Ders Kitabı	270
Ders Kitaplarının Hazırlanması	273
İçerik	273
Dil, Anlatım ve Üslup	274
Öğrenme, Öğretme ve Ölçme-Değerlendirme	274
Teknik, Tasarım ve Düzenleme	275
Öğrenci Çalışma Kitabı	275
Öğrenci Çalışma Kitabının Hazırlanması	275
Öğretmen Kılavuz Kitabı	277
Öğretmen Kılavuz Kitabının Hazırlanması.....	278
Ders kitaplarının İnceleme Usul ve Esasları	279
Sosyal Bilgiler Kitaplarını İnceleme ve Değerlendirme Ölçütleri	280
Kaynakça	281

4. Konu: Sosyal Bilgiler Öğretiminde Görsel Materyallerin Kullanımı

Giriş	284
Sosyal Bilgiler Öğretiminde Görsel Materyallerin Kullanımı	284
Resim	287
Fotoğraf	291
Karikatür.....	294
Minyatür ve Gravürler	298
Gazete	304
Tarih Şeritleri	308
Etkinlikler	309
Kaynakça	316

5. Konu: Kanıt Temelli Öğrenmeyi Geliştiren Öğrenci Merkezli Stratejiler ve Teknikler Üzerine Bir Derleme

Giriş	322
Öğretmenlerin Sınıfta Uygulayacağı Teknikler İçin Temel Kriterler	322
Tarihsel Düşünme ve Kanıt	323
De La Paz'ın Tarihsel Düşünme Stratejileri Modeli.....	324
Drake ve Brown'un Üç Aşamalı Tarihsel Düşünme Stratejisi	325
Lecocq'un Kavrama- Analiz –Değerlendirme Stratejisi	329
Tarihsel Olay Yeri İnceleme Tutanağı Tekniği.....	332
Sonuç.....	334
Etkinlikler	334
Kaynakça	338

6. Konu: Sosyal Bilgiler Öğretiminde Filmlerin Kullanımı

Giriş	342
Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Filmler	343
Filmleri Temin Etme	346
Filmlerin Seçiminde Dikkat Edilecek Hususlar	347
Sosyal Bilgiler Derslerinde Filmlerin Kullanımı.....	347
Gösterim Öncesi	349
Gösterim Sırası.....	350
Gösterim Sonrası	350
Filmlerin Yararlılıkları	351
Filmlerin Sınırlılıkları	352
Sonuç.....	353
Öneriler	353
Ekler ve Etkinlik	354
Kaynakça	358

7. Konu: Harita Becerileri ve 11-14 Yaş Grubundaki Öğrencilerin Yapabilecekleri Harita Becerileri

Giriş	342
Harita Becerileri	363
Sembolleri Anlama ve Yorumlama Becerisi.....	363
Harita Okuma ve Yorumlama Becerisi.....	365
Yön Bulma Becerisi	366
Profil Çıkarma Becerisi.....	367
Konum ve Koordinat Belirleme Becerisi	369
Ölçek Kullanma Becerisi	372
Uzaklık, Alan ve Eğitim Ölçme Becerisi.....	373
Taslak Harita Oluşturma ve Fiziksel Özellikleri Tanımlama Becerisi ...	375
Bilişsel Gelişim Süreci ve 11 – 14 Yaş Grubundaki Öğrencilerin Yapabilecekleri Harita Becerileri.....	376
Sosyal Bilgiler Programı, Ders Kitapları ve Harita Becerileri.....	379
Sonuç ve Öneriler	380
Kaynakça	386

8. Konu: Sosyal Bilgiler Derslerinde Bir Öğretim Materyali Olarak Edebi Ürünler

Giriş	390
Sosyal Bilgiler İçin Edebiyat.....	391
Edebi Üründen Neyi Anlamak Gerekir?.....	391
Tarihsel Edebi Ürünler	393
Tarihsel Olmayan Edebi Ürünler	398
Yeni Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Edebi Eserlerden Yaralanma Durumu ve Şekli	399
Edebi Ürünlerin Kullanım Biçimleri Nasıl Olmalıdır?	401
Bir Materyal Olarak Edebi Ürünleri Kullanmanın Sınırlılıkları.....	404
Etkinlik	405
Kaynakça	409

9. Konu: Sosyal Bilgilerde Biyografi Kullanımı

Giriş	414
Biyografi	415
Biyografiyle İlişkili Edebi Türler	415
Biyografi Türleri	416
Biyografinin Tarihsel Gelişimi.....	417
Biyografi Hazırlanırken Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar	418
Biyografi Seçilirken Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar	420
Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Biyografi	421
Sosyal Bilgilerde Biyografi Kullanımının Yararları.....	422
Sosyal Bilgilerde Biyografi Kullanımının Sınırlılıkları	423
Sosyal Bilgiler Dersinde Biyografi Kullanım Esasları	423
Sosyal Bilgiler Dersinde Biyografiyi Etkili Bir Biçimde Kullanmak İçin Bazı Öneriler	425
Sonuç.....	425
Etkinlikler	426
Kaynakça	428

4. BÖLÜM

1. Konu: Sosyal Bilgilerde Strateji, Yaklaşım, Yöntem ve Teknikler

Giriş	436
Yöntem Seçimini Etkileyen Faktörler.....	436
Öğretim Stratejileri	437
Sunuş Yoluyla Öğretim (Anlamlı Öğrenme).....	437
Buluş (Keşfetme) Yoluyla Öğretim	439
Araştırma-İnceleme Yoluyla Öğretim.....	441
Öğretim Kuramları, Modelleri, Yaklaşımları.....	441

Yapılandırıcılık	441
Çoklu Zeka Kuramı	445
İşbirliğine Dayalı Öğretim	448
Öğretim Yöntem ve Teknikleri	453
Anlatım	453
Soru-Cevap	453
Tartışma	455
Tartışma Teknikleri	455
Panel.....	455
Forum.....	455
Sempozyum.....	455
Münazara.....	455
Zıt Panel	455
Workshop (Çalıştay/Düşünme Atölyesi).....	455
Gösteri (Demostrasyon)	455
Örnek Olay	457
Beyin Fırtınası.....	457
Altı Şapkalı Düşünme Tekniği	458
İstasyon.....	460
Görüş Geliştirme	461
Konuşma Halkası	462
Etkinlikler	464
Kaynakça	468

2. Konu: Sosyal Bilgiler Eğitiminde Yaratıcı Drama

Giriş	474
Yaratıcı Drama Nedir?.....	474
Drama Oyun ilişkisi	475
Drama Tiyatro İlişkisi.....	476
Psikodrama	476
Dramanın Tarihçesi	477
Yaratıcı Dramanın Uygulama Aşamaları.....	478
Yaratıcı Dramanın Öğeleri / Bileşenleri	479
İlköğretim Sosyal Bilgiler Programında Yaratıcı Drama	480
Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Yeni Lisans Programında Drama	482
Etkinlik	483
Kaynakça	484

3. Konu: Sosyal Bilgiler Öğretiminde Proje Yaklaşımı

Giriş	488
Proje Nedir?	488
Proje Yaklaşımının Tarihsel Gelişimi	489
Proje Yaklaşımının Amaçları	490
Proje Yaklaşımının Özellikleri	490
Proje Çalışmasında Öğrenci Kazanımları	490
Proje Çalışmalarının Bilgi Kaynakları.....	491
Proje Türleri.....	491
Proje Yönteminde Öğretmen ve Öğrencinin Rolü	493
Proje Çalışmasının Faydaları ve Sınırlılıkları.....	494
Proje Çalışmasının Aşamaları	494
Sonuç.....	502
Öneriler	502
Kaynakça	504

5. BÖLÜM

1. Konu: Sosyal Bilgiler Dersinde Sınıf Dışı Eğitim Etkinlikleri (Müze ve Arazi Çalışmaları)

Giriş	510
Sınıf Dışı Eğitim Nedir?.....	511
Sınıf Duvarları Dışına Çıkmak Niçin Gereklidir? ve Öğrenene Neler Kazandırmaktadır?	513
Sınıf Dışı Eğitim Sosyal Bilgiler Öğretiminde Neden Önemlidir?	517
Sınıf Dışı Eğitim Programlarının Hazırlanmasında Nelere Dikkat Edilmelidir?.....	518
Sosyal Bilgiler Dersinde Örnek Sınıf Dışı Eğitim Etkinlikleri	523
Kaynakça	541

2. Konu: Sosyal Bilgiler Dersinde Sınıf İçinde Sınıf Dışı Eğitim Etkinlikleri

Giriş	546
Sınıf İçinde Sınıf Dışı Bir Etkinlik Olur Mu?.....	551
Etkinlikler	558
Kaynakça	582

3. Konu: Sosyal Bilgiler Eğitiminde Topluma Hizmet Uygulamaları

Giriş	586
Toplum, Hizmet ve Uygulama Kavramlarının Tanımları	587
Toplumsal Sorumluluğa Yönelik Konular ve Tartışmalar	588

Öğretmen Yetiştirme Programlarında Topluma Hizmet Uygulamaları	591
Sosyal Bilgiler Eğitiminde Topluma Hizmet Uygulamaları	596
Sosyal Bilgiler Programının Topluma Hizmet Uygulamaları Bakımından İncelenmesi	600
Etkinlik	604
Kaynakça	606

6. BÖLÜM

1. Konu: Sosyal Bilgilerde Ölçme ve Değerlendirme

Giriş	615
ÖLÇMENİN TÜRLERİ	615
Doğrudan Ölçme	615
Dolaylı Ölçme	615
Türetilmiş Ölçme.....	616
ÖLÇME ARAÇLARININ NİTELİKLERİ	616
Güvenirlilik.....	616
Geçerlik	616
Geçerlik Güvenirlilik İlişkisi	617
DEĞERLENDİRME YAKLAŞIMLARI	617
Eksikleri Belirleyici (Diagnostik) Değerlendirme	618
Şekillendirici (Formative) Değerlendirme	618
Tamamlayıcı (Summative) değerlendirme	618
NEDEN ÖLÇME ve DEĞERLENDİRME?	619
ÖLÇEK KAVRAMI	620
Sınıflama Ölçekleri	620
Sıralama Ölçekleri	620
Eşit Aralıklı Ölçekler	621
Eşit Oranlı Ölçekler.....	621
SOSYAL BİLGİLERDE GELENEKSEL VE ALTERNATİF ÖLÇME DEĞERLENDİRME YAKLAŞIMLARI	621
Geleneksel Ölçme Değerlendirme.....	622
Yazılı Yoklamalar	623
Kısa Cevaplı Sorular	624
Doğru Yanlış Soruları	625
Çoktan Seçmeli Sorular	626
Eşleştirme Soruları.....	627
Alternatif Ölçme Değerlendirme Araçları.....	630
Portfolyo Değerlendirme	630
Performans Değerlendirme.....	638
Puanlama Ölçeği (Rubrikler)	643
Proje	646
Kontrol Listeleri	649
Grup Değerlendirmesi.....	650
Akran Değerlendirme	652
Görüşme	652
Gözlem	653

Öz Değerlendirme.....	655
Kavram Haritaları.....	656
Tutum Ölçekleri.....	657
Tanılayıcı Dallanmış Ağaç	658
Yapılandırılmış Grid	660
Kelime İlişkilendirme Testleri.....	661
Sonuç	663
Kaynakça	664

7. BÖLÜM

1. Konu: Sosyal Bilgilerde Atatürkçülük Konularının Öğretimi

Giriş	670
Atatürkçülük Nedir?.....	671
Sosyal Bilgiler ve Atatürkçülük Konularının Arasındaki İlişki.....	672
Tarihsel Süreç İçerisinde Sosyal Bilgiler Derslerinde Atatürkçülük Konuları	674
Yeni Öğretim Programı ve Atatürkçülük Konuları.....	676
Sosyal Bilgiler Derslerinde Atatürkçülük Konularının Öğretiminde Öğretmenlerin Rolü.....	701
Atatürkçülük Konularının Kavram, Beceri ve Değer Boyutlarının Öğretimi	702
Atatürkçülük Konularının Öğretiminde Kullanılabilecek Bazı Araç Gereçler	704
Ölçme ve Değerlendirme	709
Etkinlik Örnekleri	709
Kaynakça	716

2. Konu: İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretiminde Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi

Giriş	720
Sosyal Bilgiler Programında Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi.....	722
İnsan Hakları Eğitimi	723
İnsan Hakları Eğitiminin Önemi	725
İnsan Hakları Eğitiminin Amacı	726
İnsan Hakları Eğitiminde Metod	727
Etkili İnsan Hakları ve Vatandaşlık Eğitimi.....	728
Okul ve Ailede Verilen Eğitimin Tutarlılığı	728
Okul ve Sınıf İklimi	728
Öğretmen Davranışı	729
Diğer Derslerden Yararlanma.....	729
İnsan Hakları ve Vatandaşlık Dersi.....	730
Sosyal Bilgiler Programında İnsan Hakları Eğitimi	732
Sosyal Bilgiler Programında Ara Disiplin Olarak İnsan Hakları Eğitimi.....	733
Kaynakça	739

3. Konu: İlköğretim Sosyal Bilgiler Derslerinde Kültürel Miras Eğitimi

Giriş	744
İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kültürel Miras Eğitiminin Yeri ve Önemi.....	746
Sosyal Bilgilerde Kültürel Miras Eğitiminin Öğrenme Alanları	749
Kültür ve Miras	749
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	750
Kültürel Miras Eğitiminde Kullanılabilecek Tarihsel Kanıt Araçları.....	752
Sözlü Kaynaklar.....	752
Tarihsel Nesnelere.....	752
Görsel Kanıtlar	755
Yazılı Kanıtlar.....	755
Kültürel Miras Eğitiminde Tarihsel Mekanlar	755
Sonuç.....	756
Etkinlik	757
Kaynakça	760

4. Konu: Seçilmiş Sosyal Bilgiler Öğretimi Bibliyografyası (Kaynakçası)

Giriş	764
Sosyal Bilgiler Öğretimi İle İlgili Kitaplar.....	765
Sosyal Bilgiler Öğretimi İle İlgili Makaleler.....	769

1. BÖLÜM

SOSYAL BİLGİLER PROGRAMI VE
ÖĞRETMEN YETERLİKLERİ

1. KONU

SOSYAL BİLGİLER TANIMI, DÜNYADA VE ÜLKEMİZDE GELİŞİMİ VE ÖNEMİ

Doç. Dr. Gökçe KILIÇOĞLU
Gazi Üniversitesi

Konu Başlıkları

Giriş

SOSYAL BİLGİLERİN ÖNEMİ

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE TEMEL YAKLAŞIMLAR

Vatandaşlık Aktarımı Olarak Sosyal Bilgiler Öğretimi

Sosyal Bilim Olarak Sosyal Bilgiler Öğretimi

Yansıtıcı İnceleme Olarak Sosyal Bilgiler Öğretimi

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

DÜNYADA SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNİN GELİŞİMİ

TÜRKİYE'DE SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNİN GELİŞİMİ

SOSYAL BİLGİLER VE SOSYAL BİLİMLER

SOSYAL BİLGİLERDEKİ BELLİ BAŞLI DİSİPLİNLER

Antropoloji

Sosyoloji

Tarih

Coğrafya

Siyaset Bilimi

Ekonomi

Psikoloji

KAYNAKÇA

Giriş

Sosyal Bilgiler insanları ve yaşamlarını konu alır. Kendi kendimizi ve diğerlerini daha iyi anlamamıza yardımcı olur. Sosyal Bilgileri tanımlamak, coğrafya ya da tarih gibi bir disiplini tanımlamaktan daha zordur; çünkü Sosyal Bilgiler disiplinler arası ve çok disiplinli bir alandır (Doğanay, 2002; 16). Sosyal Bilgilerin okullardaki çok disiplinli özelliği orkestra gibi tarif edilmektedir. Orkestranın belirli müzik parçalarını notalarla ifade etmesi gibi, okul da kendi alanına özgü konuları belirli aşamalarda hayata geçirir, uygular. Bazen orkestrada, diğerleri yardımcı notaları çalarken, yalnızca bir müzik aleti tek başına tümünü yönetir. Örneğin; toplumda yer alan değişiklikler hakkındaki Sosyal Bilgiler dersindeki bir üniteye coğrafya ve iktisadi bilimler ünitesi desteklerken, tarih tümüne rehberlik eder, yol gösterir (Sunal ve Haas, 2005; 11).

Geçmiş yüzyıl boyunca, Sosyal Bilgiler tanımı konuyla ilgili edinilen bilgi arttıkça ve geliştikçe, dahası çocuklar ve gençlerin anlamlı bilgileri nasıl ürettiği hakkında bilgi elde edildikçe değişme eğilimi göstermiştir. Sosyal Bilgiler eğitmenleri her zaman, gelecek kuşaklara demokratik gelenekleri öğretmenin üzerinde durmuşlar ve Sosyal Bilgiler öğretiminin öğrencilerin sosyal hayatı anladıkları ve onun içinde vatandaş olarak yer aldıkları aktif bir süreç olması gerekliliğini savunmuşlardır (Sunal ve Haas, 2005; 11).

İlk kez 1970 yılında Barth ve Shermis üzerinde geniş mutabakat sağlanan bir tanım yapmayı başarmış ise de, Sosyal Bilgiler eğitimcileri Soğuk Savaş'ın sona erişine kadar alana kimi farklılıklar gösteren yeni tanımlar getirmeye devam etmiştir (Öztürk, 2007; 23).

Sosyal Bilgiler eğitimi ile ilgili bilgi üreten ve bu alanda uluslar arası en büyük kuruluşlardan biri olan ABD Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi (NCSS) Sosyal Bilgileri şu şekilde tanımlamaktadır: “Sosyal Bilgiler, vatandaşlık yeterlilikleri kazandırmak için sanat, edebiyat ve sosyal bilimlerin disiplinler arası bir yaklaşımla birleştirilmesinden oluşan bir çalışma alanıdır. Okul programı içinde Sosyal Bilgiler, antropoloji, arkeoloji, ekonomi, coğrafya, hukuk, felsefe, siyasal bilimler, psikoloji, din, sosyoloji ve sanat, edebiyat, doğa bilimlerinden uygun ve ilgili içeriklerden süzülen sistematik ve eşgüdümlü bir çalışma alanı sağlar. Sosyal Bilgilerin temel amacı, birbirlerine bağımlı, global bir dünyada, kültürel farklılıkları olan demokratik bir toplumun vatandaşları olarak, kamu yararına bilgiye dayalı, mantıklı kararlar verebilme yeteneği geliştirmek için genç insanlara yardımcı olmaktır” (NCSS, 1993; aktaran: Doğanay, 2002; 16).

Ross (1997) Sosyal Bilgileri, gençlerin toplumda aktif olarak yer alması için gerekli olan bilgi, yetenek ve değerlerle donatılması olarak tanımlamaktadır. Sürekli gelişen gelecek nesiller üzerinde yapılan bu vurgu, sömürge yıllarından beri Amerikada'ki eğitimin kabul görmüş amaçlarından biridir (Rose, 1997; Aktaran: Savage ve Armstrong, 2000; 5).